

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПІДХОДІВ

І.В. Книш, к. ф.н., доц.

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна.

Наприкінці ХХ ст. настає період формування та становлення постнекласичного етапу розвитку екологічного знання. Екологічне знання має синтетичний характер, поєднуючи природничу і гуманітарну сфери осмислення світу. В цей період взаємодія між людиною та природою не обмежується їх співвідношенням, а значно розширюється, що відображається у змісті понять “ставлення суспільства до природи”, “відношення людини до природи” та “ставлення світу до людини”.

Перегляд застарілої ідеології ставлення до природи передбачає велику роботу з перебудови мислення людей, тобто з його екологізації. Мислення має стати екологічним, однак це є і певна екологічна, а також загальнонаукова та світоглядна проблема.

С. Франк визначив “самовдосконалення як спасіння світу” [4, 126]. Саме такий підхід привертає увагу до соціокультурних факторів, до більш адекватних сучасних універсальних систем моралі, які будуть сприяти гармонізації поведінки і діяльності людини.

Саме такий культурознавчий підхід був запропонований на конференції по навколишньому середовищу і розвитку в Ріо-де-Жанейро (червень 1992 р.). На конференції була прийнята концепція сталого розвитку, яку ми розглянемо.

У літературі запропоновано декілька тлумачень визначення сталого стану ((С) - sustainability - S), сталого розвитку ((СР) - sustainable development-SD), або схожих за змістом понять - екорозвиток, рівноважне користування. Існуючі позиції пропонуємо поділити їх за такими підходами відповідно до визначення: біосферний, утилітарно-біосферний, історичний, політичний, утилітарний, економічний, етичний та ін. Розглянемо ці підходи.

Біосферний підхід.

З. Констанза (Constanza, 1991) тлумачить sustainability (S) як процес або стан, який підтримується наскільки завгодно довго;

В. Горшиков, К. Кондратьєв, К. Лосєв (Винокурова та ін., 1998) тлумачать сталий стан (С) як процес поліпшення життя людей в умовах сталості біосфери, тобто в умовах, коли господарська діяльність не породжує перевищення припустимого порога збурювання біосфери або коли зберігається обсяг природного середовища, здатний

забезпечити стійкість біосфери з включенням у неї господарської діяльності людини;

Академік М. Мойсеев розглядає принцип sustainable development як розвиток поняття sustainability. Діяльність щодо реалізації цього принципу набуде загальнопланетарного характеру, і людство зробить перший крок у пошуку ефективного ноосферогенезису, тобто на шляху до вступу в епоху ноосфери і забезпечення свого майбутнього [1, 29]. М. Мойсеев зазначає, що термін sustainable development невдало перекладається як “сталій розвиток” і наполягає на його ідентичності до терміну “коеволюція людини та біосфери”. “Тому я [М. Мойсеев] буду вважати розробку sustainable development певним кроком до епохи ноосфери, тобто кроком на шляху ноосферогенезису” [1, 5].

Академік А. Урсул розглядає сталий розвиток (СР) як “виживання та безупинний розвиток цивілізації та держави в умовах збереження навколишнього природного середовища, і перш за все, біосфери” [Цит. за: 2, 21-22];

П. Олдак (1983) стверджує, що рівноважне природокористування настає, коли суспільство контролює всі сторони свого розвитку, намагаючись, щоб сукупне антропогенне навантаження на середовище не перевищувало *самовідновлюваного потенціалу* природних систем.

Утилітарно-біосферний підхід.

Міжнародний інститут стійкого розвитку (Канада) розуміє під сталим розвитком (СР) “об’єднання єдиного навколишнього середовища, економічної ефективності та благоустрою народів”;

Міжнародний союз охорони природи ЮНЕП, Світовий фонд дикої природи (А. Карінцева, 1997) тлумачать sustainability (S) як процес використання організму, екосистеми або іншого відтворення ресурсу на рівні його здатності до самовідновлення і відтворення.

Історичний підхід.

Американський соціолог М. Бел вважає, що sustainability (S) як збалансованість (сталість) (СС) - це спосіб визначення взаємодії та міри взаємозалежності між теперішніми та наступними поколіннями [5, 277-280];

Ріо - конференція - 1992 (Hunter, 1994, Програма 1993) визначають сталий розвиток (СР) як такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Політичний підхід:

Російський академік В. Костюк під концепцією сталого розвитку (СР) розуміє досягнення розумної збалансованості соціально-економічного розвитку людства та збереження навколишнього

середовища, різке скорочення економічного диспаритету між розвинутими країнами та країнами, які розвиваються, шляхом як технологічного процесу, так і раціоналізації споживання.

Утилітарний підхід:

А. Янссон (Jansson, 1992) тлумачить sustainability (S) як процес підтримання загального природного капіталу на одному рівні незалежно від споживання.

Економічний підхід:

М. Стронг (1972) (Акімова та ін., 1998) розуміє екорозвиток як екологічно орієнтований соціально-економічний розвиток, при якому зростання добробуту людей не супроводжується погіршенням середовища і деградацією природних систем.

Соціально-біосферний підхід:

А. Печчеї під “суспільством, яке досягло стану сталого розвитку” розумів “таке суспільство, яке у відповідь на зміну внутрішніх та зовнішніх умов у змозі встановити нову, відповідно до цих змін рівновагу як всередині себе, так і у межах усього середовища свого перебування... І зараз люди починають все глибше усвідомлювати, що один із головних нових обов’язків людства як раз у тому і полягає, щоб підтримувати стан надійної, стійкої рівноваги як усередині глобальної людської системи, так і в її взаєминах з екосистемами” [3, 221-222].

Етичний підхід:

Рада Землі (Сан - Хосе, Коста - Рика), вважає, що “сталість - проста концепція: жити правдиво у межах наших екологічних можливостей”.

Таким чином, ми бачимо, що існує дуже багато визначень терміну “сталий розвиток”. Зазначені підходи ми виокремили за принципом належності до визначення. Біосферний підхід розглядає сталий розвиток як процес сталості біосфери, коли антропогенне навантаження на природне середовище (людська діяльність) не перевищує рівня самовідновлення природи. Утилітарно- біосферний - розуміє під сталим розвитком процес використання природи на рівні здатності її до самовідновлення та відтворення. Історичний підхід визначає сталий розвиток як міру взаємодії між теперішніми та наступними поколіннями, як здатність задовольняти свої потреби. Політичний підхід пропонує досягнення розумної збалансованості соціально-економічного розвитку політичними методами. Утилітарний підхід під сталим розвитком розуміє підтримку природного капіталу на постійному рівні, незалежно від його споживання. Економічний підхід пропонує використовувати концепцію сталого розвитку для підвищення стану добробуту людей, не погіршуючи задля цього природного середовища. Соціально-біосферний підхід передбачає

підтримку рівноваги всередині самої глобальної людської системи і у взаєминах з екосистемами. Етичний підхід розглядає сталий розвиток як прагнення людини жити правдиво в межах наших екологічних можливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Моисеев Н. Н. Ещё раз о проблеме коэволюции / Н. Н. Моисеев // Вопросы философии. - 1998. - № 8. - С. 26-32.
2. Оленьев В. В., Федотов А. П. Глобалистика на пороге XXI века / В. В. Оленьев // Вопросы философии. - 2003. - № 4. - С. 18-31.
3. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. - М.: Прогресс, 1980. - 302 с.
4. Франк С. Культура и религия / С. Франк // Философские науки. - 1992. - № 7. - С. 14-23.
5. Bell M. An Invitation to Environmental Sociology. / M. Bell. - London: New Delhi, 1998. - 342 p.

Екзистенційні та комунікативні питання управління: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 23-25 січня 2014 р. - Суми: Сумський державний університет, 2014. - Ч.1. – С. 114-117.